

Yörük Ali Efe'nin Kızanlarından Arpazlı Kara Ali Efe
(*Oğlu Orhan Karaslan ile Söyleşi*)
Interview with Orhan Karaslan, the Son of Arpazlı Kara Ali Efe

Ergün Veren*

Özet

Bu yazı, efelerin hayatlarının derlenmesine yönelik bir anlatımdır. Yazı, zeybeklik konusunda bir girişten sonra *Yörük Ali Efe'nin kızanlarından Arpazlı Kara Ali Efe'nin oğlu Orhan Karaslan ile yapmış olduğu bir söyleşiyi nakletmektedir.*

Anahtar kelimeler: Arpazlı Kara Ali Efe, Orhan Karaslan, efe, zeybek, kızan

Abstract

This article is a contribution to the life stories of Efes. After a preliminary on the zeybek tradition, the author relates an interview Orhan Karaslan, the son of Arpazlı Kara Ali Efe who was in the service of Yörük Ali Efe.

Keywords: Arpazlı Kara Ali Efe, Orhan Karaslan, *efe*, zeybek, *kızan*

Batı Anadolu köy yiğidi, zeybek olarak tanımlanan "efe" Ege yöresiyle özdeşleşmiştir. Efe konusuna girildiğinde üç kavramla karşılaşılır. Efe, zeybek ve kızan. Efe, zeybeklerin başıdır. Zeybekler, kızanlardan sorumlu kol beyidirler. Kızanlar ise efenin buyruğundaki askerlerdir.

Zeybekler ise efelik müessesesinin temel elamanlarıdır. Zeybek'in Özbekçe'de "silahlı kişi" anlamına geldiği bilinmektedir. Zeybekler, efelerin yanında birer kol beyi gibidir. Zeybek emrine verilen gençleri, yani kızanları yönetir, eğitir. Kızanlıktan yetişmiş, üstün özellikleriyle dikkati çekmiş, nişancı, zeki ve çok cesur kişiler zeybek olabilirler.

Zeybeklik Türkmenlerin Batı Anadolu'ya gelmeleri ile ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de kökleri Türkmenlere kadar uzanmaktadır. Şemsettin Sami *Kamus-u Türkî adlı* eserinde zeybekliği hafif silahlı ve güvenliği sağlamakla görevli eski bir sınıf asker olarak tanımlamaktadır.

---

* Ergün Veren, Halkbilim Araştırmacısı, Ankara. ergunveren@hotmail.com

Kızanlar da efenin maiyetindeki askerlerdir. Kızan kelime anlamı olarak; Batı Anadolu'nun bazı yörelerinde “çocuk” anlamında kullanılan bir sözcüktür. Kızanların; mintanlarının kolları uzundur. Giyimleri sade, cepkenleri sırma işlemelidir. Başlarının ortası tıraş edilir. Uzun namlulu silah olarak da “martin” kullanırlardı. Efenin izni olmadan evlenemezlerdi.¹

Öyküleri ve uğurlarına yakılan türküler kuşaktan kuşağa aktarılır. Bununla kalmayıp haklarında nice kitaplar yazılmış, filmler yapılmış hatta akademik çalışmalara konu edilmişlerdir.

Ege'de efe, fakire zararı dokunan zenginlerin doğal düşmanı olarak görülür. Bu düşüncede olanlar Yörük Ali Efe'nin “Ben eşkıya değilim. Kimseyi soymadım. Kendimi ve kızanlarımı geçindirebilmek için salma salardık” sözlerinin aslında tüm zeybek ve efelerin ortak bilinçlerini yansıttığını ileri sürerler. Bunun yanında devlet ve asker, zeybek ve efeler için kutsal kavramlar olduğu kabul edilir. Onları başkaldırı eylemine itense devleti idare edenlerin adaletsiz olduğuna inanılan yönetimleridir.² Hangi efenin dağa çıkış öyküsü incelenirse incelensin, temelinde mutlaka devleti idare edenlerin veya devlet görevlilerinin haksız ya da adaletsiz olduğunu inanılan davranışları vardır.

Ege'nin zeybeklerinin Kurtuluş Savaşında gösterdikleri yararlılıklar ve başarılarında göz ardı edilemeyecek kahramanlıklardır. Bu kahramanların önde gelenlerinden Yörük Ali Efe'nin yıllar sonra söylediği: “Bazıları o zamanlarda yapılan işleri bana ve başkasına mal ederler. Bu yanlıştır. Bir kişinin, beş kişinin, elli kişinin böyle büyük davalarda ne ehemmiyeti olur ki? Gönlünde vatan muhabbeti taşıyan her vatansever o günlerde bizim gibi düşünmüş, bizim gibi duymuş, ondan sonra da bizimle beraber olmuştur. Milli mukavemette arslan payını kendine ayırmakta hata vardır. Bir elin şamatası olur mu ki?” sözleri ise takım ruhunun, tevazunun ve vatanseverliğin yalın ve içten anlatımıdır.

Tarih nice isimsiz kahramanlara mezardır. Bu isimsiz kahramanlardan biri de Arpazlı Kara Ali Efe'dir. Devleti idare edenlerin kendisine adaletsizlik yaptığını inanır. Kendi doğrularına göre başka çaresi kalmamıştır. Efelerin efesi olarak bilinen Yörük Ali Efe'nin çetesine katılıp kızan olur. Artık dağlar evidir. Zeybekler has kardeşi, martinisi de can yoldaşdır. Gün gelir şartlar değişir. Dağdan “düze” iner. Ancak Sevr anlaşması imzalanmış ve işgal güçleri Anadolu'ya girmeye başlamıştır. Aydın'da da bunlara karşı gelmek gerekir. Yörük Ali; hâlâ

---

¹ Bahçeşehir Üniversitesi Halk Oyunları Topluluğu (<http://buhot.org/tr/efe-zeybek-kizan-kimdir/>) (internet erişim tarihi: 11.04.2012).

² Akdoğan Onur, *Bir Başkaldırı Öyküsü - Zeybekler / Tarih, Ezgiler, Dansları*, C. 1, İzmir 2004, s. 297-299.

efesidir. “Hadin gari” der. Yine kuşanılır martini (Fotoğraf 1), kuşağa sokulur yatağan (Fotoğraf 2) ve yürünür düşman üstüne.

Arpazlı Kara Ali Efe'nin oğlu Orhan Karaslan, bugün 77 yaşındadır. Kendisi ile babası üzerine bir söyleşi yaptık.³ Amacımız Aydın'ın ve Yörük Ali Efe'nin yiğitlerinden birinin daha gün yüzüne çıkarılması, kayda geçirilmesi ve tarihteki yerini alarak unutulmamasını sağlamaktır.

Ergün Veren: Sayın Orhan Karaslan, Aydın'ın ve Yörük Ali Efe'nin yiğitlerinden birinin daha gün yüzüne çıkarılması, kayda geçirilmesi ve tarihteki yerini alarak unutulmamasını sağlamak için Arpazlı Kara Ali Efe olarak tanınan babanız Ali Karaslan üzerine söyleşi yapma teklifimizi kabul ettiğiniz için teşekkür ediyorum. Öncelikle sizi tanıyarak başlamak istiyorum. Bize kısaca anlatır mısınız, Orhan Karaslan kimdir?

Orhan Karaslan: Böyle bir çalışma yaptığımız için sizi kutluyor ve teşekkür ediyorum öncelikle. Ben 1935 yılında Aydın ili Nazilli-Kırcaklı köyünde doğdum. Ailemin tek çocuğuydum. Annem Sökeli Düriye Hanım, babam da Arpaz (Esenköy)'ün yerlilerinden Kara Ali namıyla bilinen Ali Karaslan'dır. Babama Kara Ali denilmesinin nedeni aşırı esmer oluşudur. Hatta soyadı ka-nunu çıktıktan sonra lakabı ve efelik günlerinden gelen aslan yürekliliği nedeniyle Karaaslan soyadı almak istemiş ancak nüfus memurunun hatası nedeniyle Karaslan olarak kayıtlara geçmiş. Babam 1947 yılında vefat edince annemle yalnız kaldık. Zor yıllardı. Babadan kalan bir şey yoktu. Tek yol okumak ve memur olmaktı. O dönemin en gözde mesleği öğretmenlikti. İlkokulu köyümde bitirdikten sonra Aydın Ortaklar Öğretmen Okulu sınavlarına girdim. Benim öğretmen olmama ön ayak olan İlkokul öğretmenim götürmüştü sınava. Sınavları kazandım ve okula başladım. 1956 yılında İlkokul Öğretmeni olarak mezun oldum. Sırasıyla Köşk-Ilda, Köşk-Beyköy, Nazilli-Arpaz, Köşk merkez ve Aydın-Umurlu beldelerindeki ilkokullarda görev yaptım. 1963 yılında atandığım Umurlu Atatürk İlkokulunda 1966 yılında müdür oldum ve kesintisiz 1997 yılına kadar bu görevi sürdürüp kendi isteğimle emekliye ayrıldım. Üç kızım var. Evli ve Aydın dışında yaşıyorlar. Eşim Fikriye Hanımla 1958 yılında evlendik. Halen Umurlu'da yaşıyoruz.

Ergün Veren: Sayın Karaslan bize babanızdan söz eder misiniz?

Orhan Karaslan: Biraz önce de söylediğim gibi babam Arpaz'ın yerlilerinden Kara Ali namıyla bilinen Ali Karaslan'dır. Babama Kara Ali denilmesinin nedeni aşırı esmer oluşuydu. Rumi 1314 yani 1898 yılında doğmuş. Babası İsmail, annesi Ayşe hanımdır. Aile Arpaz'ın yerlilerindendir. Biri üvey (Ümmü) üçü öz (Ahmet, Ayşe ve Fatma) olmak üzere dört

---

³ Bu söyleşi Orhan Karaslan'ın Aydın-Umurlu-Bayramyeri Mahallesiindeki evinde 05 Nisan 2012 günü yapılmıştır.

kardeştir. Üvey olan karındaştır. Yani anneler birdir. Rahmetli babamı çok fazla tanıyamadım, onunla yaşayamadım. O öldüğünde ben 12 yaşındaydım. Gençlik günlerini hiç bilmiyorum. Onu, kendisinin ve kardeşlerinin anlattıklarıyla hatırlıyorum. Yalnız bildiğim bir şey var ki korku nedir bilmezdi. Onu tanıyan herkes de öyle bilirdi. Birde kulaklarımda sürekli çınlayan bir sözü vardır; “dağlar benim evimdi Orhanım!”

Ergün Veren: Babanızın yaşadığı döneme baktığımızda onun gençlik yılları Osmanlı Devletinin birçok cephede savaştığı günler. O da bu cephelerde savaşa katılmış mı?

Orhan Karaslan: Babamda Yemen cephesinde savaşa katılanlardanmış. Hatta orada esir düşmüş. Aklımda kaldığı kadarıyla şöyle anlatırdı: “20 yaşlarındaydım. Zaptiyeler köye geldi. Seferberlik var dediler. Cepheye asker yazdılar. Bana Yemen cephesi çıktı. İngilizlerle savaşıyorduk. Araplarda onlara yardım ediyordu. Bir çarpışmada İngilizlere esir düştüm. Benim gibi çok esir düşen vardı. Bizi etrafı tel örgülerle çevrili açık alanda tutuyorlardı. Hastalık, sıcak, pislik, açlık katlanılmayacak kadardı. Bunların yanında Araplardan çektiğimizi İngilizlerden çekmedik. Bir ayakkabı, bir çarık için acımadan Türk askerlerini öldürüyorlar, üzerlerindeki eşyaları alıyorlardı. Böyle esaret devam ederken bir fırsatını bulduk. Birkaç arkadaşla kaçtık. Zorluklar içinde Türkiye’ye geçtik. Gündüzleri saklanıp geceleri yürüyerek aylar sonra Nazilli’ye geldik.”

Ergün Veren: Kara Ali, nasıl efe olmuş?

Orhan Karaslan: Memlekete dönmüş ama sıkıntılar bitmemiş. Devlet yine orduya yazmış. Ancak daha Yemen’de çektiği sıkıntılar tüm tazeliğini korurken tekrar orduya yazılmayı babam adaletsizlik, haksızlık saymış kendine göre. Firari durumuna düşmüş. Ama kurtuluş değil. Bu seferde zaptiye peşinde. Yakalandığında gönderilecek cepheye. O da tek çare olarak Yörük Ali Efe’nin çetesine katılmayı, kızan olmayı aklına koymuş. Anasıyla helâlaşmış ve çekmiş dağlara gitmiş. Yörük Ali Efe o dönemde mert, cesur, iyiliksever ve çok iyi silah kullanan, attığını vuran biri olarak tanınıyor ve seviliyormuş köylüler tarafından. Yörük Ali’nin çetesine bu nedenle katılmış.

Ergün Veren: Babanızın Yörük Ali Efe’nin kızanı olduğu günlerden bildikleriniz var mı?

Orhan Karaslan: Onun bir pusu kurma olayı ile kurtlardan kurtuluşu anısı vardı. Kardeşleri ile bir araya geldiğinde bazen de evimize gelen köylülere şöyle anlatırdı: “Dağdayım. Günlerden bir gün anamı özledim. Fırtınalı bir kış günüydü. Karla kaplıydı her yer. Saklı gizli dağdan indim. Köye geldim. Anam evde yatıyor. Hayırdır ana hasta mısın? diye sordum. Hayır, dedi. Karakol Kumandanı geldi, seni sordu. Bende bilmiyorum deyince beni dövdüler deyince kan yürüdü beynime. Hışımla çıktım evden. Karakol Kumandanının evinin karşısındaki yamaçta bulunan bir taşın arkasına gizlendim. Vurmaya karar verdim. Gece

yarısına doğru Kumandan zaptiyelerle beraber evine geldi. Mavzerim hazırды. Nişan aldım. Tetiği basacam ki bir kuş geldi yüzüme çarptı. Karanlık içinde kaldım. Ateş edemedim, Kumandanı da vuramadım. Kendimden geçmişim. Bir zaman sonra kendime geldim. Efenin yanına dönmek için ayağa kalktım. Dağa doğru tırmanmaya başladım. Bu ara bir kurt sürüsüne rastladım. Etrafımı çevirdiler. Sırtımı bir kayaya verdim. Parçalayacaklar. Yaklaşıyorlar üzerime doğru. Ateş etsem hangi birini vuracam. Hemen aklıma kibrit geldi. Cebimden çıkardım, yakıp üstlerine attım. Kurtlar ateşten ve ışıktan korktukları için beni bırakıp gittiler. Böylece kendimi kurtardım. Sonra güç bela karda bata çıka Yörük Ali'nin yanına ulaştım.”

Ergün Veren: Başka hatırladığımız anılar ya da anlatılanlar var mı?

Orhan Karaslan: Yine babamdan dinlemiştim. Yörük Ali Efe çok iyi silah kullanır, attığını vururmuş. Bir gün babam ve diğer kızanlarla Yörük Ali bir armut ağacının altında oturuyorlarmış. Bu sıra atış yarışması yapılsın denilmiş. Kızanları “Hadi efem” deyince Yörük Ali’de “hangi armut?” diye sormuş. Kızanlar armutlardan birini işaret etmişler. Yörük Ali başını yukarı kaldırmış, işaret edilen armudu görmüş. Başını aşağı eğmiş, belinden tabancasını çıkartmış ve bakmadan yukarıya doğru ateş etmiş. Armut sapıyla birlikte yere düşmüş.

Ergün Veren: Babanız Kara Ali Efe'nin kızanlılığı ne zamana kadar devam ediyor?

Orhan Karaslan: Zamanın Nazilli Jandarma Kumandanının “Zaman dağda gezme zamanı değildir. Memleketi kötü günler bekliyor. Yörük düze insin. Affedilecektir.” diye haber göndermesi üzerine bir süre sonra Yörük Ali, çetesini de ikna ederek düze iniyorlar. Babamda dahil olmak üzere hiç birine bir şey yapılmıyor. Ancak kısa bir süre sonra Yörük Ali tekrar dağa çıkıyor. Ama babamın Yörük Ali ile tekrar dağa çıkıp çıkmadığını hatırlamıyorum. Bu ara İzmir işgal ediliyor. Yörük Ali ile dönemin komutanları irtibat kuruyorlar ve tekrar düze inmesini sağlıyorlar.

Ergün Veren: Babanız Kara Ali Efe düze indikten sonra neler yaşıyor?

Orhan Karaslan: Düze inince hayat normale dönmüyor. Bu ara Aydın işgal ediliyor. Yunan kuvvetleri çevre halka zulüm ediyorlar. Yörük Ali Efe gelen çağrılar üzerine ilk milli müfrezesini kuruyor. Tabi bu müfrezenin içinde babamda yer alıyor. Kurtuluş savaşı bitinceye kadar Yörük Ali'nin müfrezesinde düşmanla savaşıyor. O günleri şöyle anlatırdı: “Yenipazar tarafındaydık. İlk Malgaç'ta vurduk Yunanı. Karakolda hiç birini sağ bırakmadık. Sonra Aydın'ı işgalden kurtardık. Gece baskınları düzenledik. Aydın'a önce girememiştik. Mitralyöz hiç susmuyordu. Yörük Ali hepimize talimat verdi. Dinleyin silah sesi nereden

geliyor dedi. Baktık ki minareden geliyor. Yörük Ali nişanını aldı. İndirdi yunan askerini minareden. Sonra girdik Aydın'a. Sürdük hepsini. Bu ilkiydi. Ondan sonra bir iki defa daha kurtarmıştık Aydını. Sonra Demircinin kızanlarıyla Nazilli'de birleştik. Ödemiş tarafındaki köylere, kasabalara baskınlara gittik. Düşmanı sürmek için. Çetin muharebeler oluyordu. Bir arkadaşım yanımda şehit düştü. Benimde topuklarımın arasından kurşun geçti. Bizim müfreze az bir zayıyla Aydın'a geri döndük. Biz Yenipazar'a, Demirci Nazilli tarafına çekildi. Böylece memleket kurtulana kadar harbin içindeydik. Memleket kurtuldu. Harp bitti. Hepimizi devlet affetti. Hayatımıza devam ettik.”

Savaştan sonra köyüne dönen babam çiftçilik yapıyor. Amelelik yapıyor. Çobanlık yapıyor. Çok sonraları ben doğuyorum.

Ergün Veren: Daha sonra babanızın Yörük Ali Efe ile irtibatı devam ediyor mu? Görüşüyorlar mı?

Orhan Karaslan: Bildiğim kadarıyla savaş bittiğinde ayrılıyorlar ve irtibatları kesiliyor. Ta ki 1946 yılına kadar. Ben o tarihlerde 11 yaşlarındaydım. Babam ve annemle Arpaz' da yaşıyorduk. Yörük Ali Efe'de Bozdoğan ilçesinin Almut Köyü yakınlarında motorlu un değirmeni kurmuştu, onu işletiyordu. Bizde oraya babamla birlikte un öğütmeye gitmiştik. Sıra beklerken değirmenin önüne bir jeep geldi. Şoför indi ve diğer kapıyı açtı. Yan koltukta oturan adamı sırtına aldı ve değirmenin önünde sandalyeye oturttu. Babam bu sandalyeye oturan şahsa çok dikkatle baktı ve “O, Yörük Ali” dedi. Onun yanına gitti. Bende onunla gittim. Babam Yörük Ali'ye “hoş geldin efem” dedi. Yıllar sonra karşılaştıkları halde babama “Sende hoş geldin Ali Efe” dedi. Tanımişti. Konuştular uzun uzun. Ayakları dizlerinden kesikti. “Ali Efe, Yunan bizi yenemedi ama bir tramvay benim ayaklarımı aldı” dedi. Babam “nasıl oldu efem?” deyince, “İzmir'de tramvaya binerken elimdeki baston düştü, onu alırken ben düştüm, tramvayın tekerleri ayaklarımı kesti” diye cevap verdi. Ben hayranlıkla Yörük Ali'ye bakıyordum. Çok yakışıklı, sevecen, çok güzel bıyıklı, yüzü yuvarlak, gözleri pırıl pırıldı. Otururken bile etrafına kuşkuyla bakıyordu. İki tabancası vardı. Biri belinde, diğeri gömlek cebindeydi. Bir ara babam “Efem bu benim oğlum” dediğinde yüzüme gülümseyerek baktı ve başımı okşadı. Bu benim ömrümün sonuna kadar unutamayacağım bir anıydı. Yörük Ali benim başımı okşamıştı... Bu olaydan aşağı yukarı bir yıl sonra babam 1947 yılında vefat etti. Mezarı Nazilli-Arpaz (Esenköy)'dadır.

Ergün Veren: Babanızın fotoğrafı var mı? Bizimle paylaşır mısınız?

Orhan Karaslan: Var ancak şu an bulamadım. Temin ettiğimde size ulaştıracağım.

Ergün Veren: Sayın Orhan Karaslan bize zaman ayırıp bu güzel söyleşiyi yaptığınız için tekrar teşekkür ediyorum. Size sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir ömür diliyorum.

Orhan Karaslan: Ben teşekkür ederim. Babamın adının ve yaptıklarının kaybolmasına engel olmakla tarihe hizmet, beni de mutlu ettiniz. Sağ olun.

Fotoğraf 1. Matrini marka tüfek

Fotoğraf 2. Yatağan olarak bilinen kama

Fotoğraf 3. Yörük Ali Efe'nin ilk teşkil ettiği müfrezeye

Ergün Veren ve Orhan Karaslan söyleşi sırasında